

# תעודות חדשות למעמדו של הרב יחיא יצחק הלוי כמנהיג יהדות תימן

אהרן גימאני

## א. מבוא

בין הרבנים שכינהו ברבנות הראשית בתימן היה הרב יחיא יצחק הלוי (להלן: יחיא"ה). בן למשפחת רבנים ועסקנים,<sup>1</sup> למד אצל גדולי הדור, והיה מתלמידי תלמידיו של הרב יחיא צאלח (מהרי"ץ), גדול פוסקי תימן. בידינו פסקים מימי בחרותו שחתומים עליהם הוא ווקני הדור.<sup>2</sup> הרב יחיא"ה מונה בידי ראשי העדה לכהן כאב בית הדין כשנפטר הרב שלמה צאלח בשנת תרס"ב.<sup>3</sup>

הבצורת שפקדה את צנעא בשנים תרס"ג-תרס"ה והמצור של האימאם יחיא על צנעא הביאו למותם ברעב של רבים מאוכלוסי צנעא היהודים, לרבות אשתו הראשונה של הרב יחיא"ה.<sup>4</sup> בשל הרעב יצא הרב מצנעא לאחת הקהילות<sup>5</sup> ושב אליה אחרי המצור בשנת תרס"ה. עם שובו כיהן כרב ראשי וחכם באשי, החכם באשי השביעי והאחרון. הרב יחיא"ה עמד בקשרי ידידות עם רבנים שונים שפקדו את צנעא, וכן עמד בקשרי מכתבים עם רבני קהילות שמחוץ לתימן, ביניהם החכם באשי של תורכיה, החכם באשי

1 הוא נולד בצנעא. בעניין שנת לידתו צוינו כמה תאריכים: שנת תרכ"ו – ראו צדוק, עמ' 129; שנת תרכ"ח – ראו 'חבשוש, שני המאורות, א, תל אביב תשמ"ז, עמ' 135; 'חבשוש, שני המאורות, ב, תל אביב תשמ"ט, עמ' 262.

2 על פועלו של הרב יחיא בפולמוס בעניין הספד ביום טוב שני של סוכות ראו 'טובי, "הפולמוס בעניין ההספדים בלוייתו של רבי יחיא בדיחי ביום טוב שני של סוכות תרמ"ח (1887)", מבויעי אפיקים, בעריכת 'דוחו הלוי, תל אביב תשנ"ו, עמ' 255-281. ברשותי פסק משנת תרמ"ח (1888) בעניין גט מצעדה שחתמתו מצורפת אליו. בעניין שוכר שפשע בדירה (פסק משנת תרס"א, 1901), ראו ירושלים, בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, מחלקת כתבי היד והארכיונים 4° ARC. 1487/A; בעניין פרשיות חוקת ובלק (תשובה משנת תר"ס, 1900), ראו א' אלנדאף, ענף חיים – שו"ת זכרוני איש, ירושלים תשמ"א, סימן לו, עמ' קסט-קע.

3 ראו: קרח, עמ' סב; מ' כהן, גדולי ישראל בתימן, בני ברק תשמ"ד, עמ' קכח-קל.  
4 א' קאפח, "הרב רבי יחיא ב"ר משה יצחק הלוי", חכמי היהודים בתימן, בעריכת ש' גמליאל, ירושלים תשנ"ב, עמ' צג.

5 על האפשרות ששהה במקוֹת ראו א' אריה, אהל יוסף, באר יעקב תשל"ג, עמ' לו-לו; על דמאר ראו: קרח, עמ' סה; 'ר צהביה, במעגלות תימן, תל אביב תשמ"ח, עמ' 303.

של מצרים, ועוד. היו לו קשרים גם עם ההסתדרות הציונית, עם חברת "כל ישראל חברים" ועם אחרים.<sup>7</sup>

הרב יחי"ה כיהן כרב ראשי עד לפטירתו, ב"א בסיוון תרצ"ב (15.6.1932). להלן נתרכז בעניינים שמחוץ לצנעא, שאליהם נדרש הרב יחי"ה, ונעמוד על אופי הנהגתו ותוקף סמכותו בקהילות ברחבי תימן. הדברים יוארו באור תעודות חדשות, שניתן ללמוד מהן על דמותו ועל פועלו, כגון בתחומי הנהגת הקהילה והיחסים בין איש לאשתו.<sup>8</sup>

### ב. הרב הראשי לקהילות תימן ותחומי סמכותו ופעילותו

הרב יחי"ה השיב לשאלות רבות שהופנו אליו מכל רחבי תימן בענייני הקהילה ובענייני יחידים. להלן סיכום של פועלו בתחומים אלו, כפי שעולה מן התעודות המתפרסמות להלן.

תעודה א. תעודה זו, בחתימת הרב יחי"ה, מלמדת על סמכותו במיני רבנים.<sup>9</sup> במסמך מיום ג' בתשרי תרפ"ז<sup>10</sup> (11.9.1926) מינה הרב יחי"ה את הרב עואץ מְתַנָּא לכהונת הרבנות במקום אביו שנפטר. הרב יחי"ה ציין שהוא מסמיך את הרב עואץ לאחר שזה למד אצלו למעלה מחודש ימים ולאחר שבחנו. עוד ציין שציווה את הרב המחוזי, הרב סאלם מְתַנָּא מְדַמָּת, לסייע לרב עואץ בתפקידו.<sup>11</sup>

תעודה ב. בקהילה שמדרום לצנעא התערער מעמדו של רב הקהילה, הרב יוסף תנעמי, עקב מחלוקת על פסק דין שנתן, והיו שאף תבעו לפוסלו מלכהן בתפקידו. קהילות

6 מכתבים ששלח אל הרב משומר בן הרב שמואל נסים מעדן, ראו כ"י ירושלים, ARC. 4° 1487/A; מכתבים ששלח אל הרב חיים נחום החכם באשי של טורקיה, ראו י" רצהבי, "איגרות יהודי תימן לר' חיים נחום", סיני עב (תשל"ג), עמ' קמד-קס; ומכתבים ששלח אל החכם באשי של מצרים, ראו עדות בנו הרב שלום, בהערותו לשו"ת פעולת צדיק לר' יחיא צאלח, ירושלים תשל"ט, ג, סימן צח, עמ' נג.

7 ידועים מכתב לארתור רופין (מעשים ואישים, תשל"ו-תשמ"ג, בעריכת ש' גרידי, ירושלים תשמ"ג, עמ' 223-224), לשמואל יבנאלי (שם, עמ' 221-222; צדוק, עמ' 132-133; יבנאלי, עמ' 217), ומכתבים לכי"ח שגם הוא חתום עליהם (י" רצהבי, "קהילת צנעא בשנות תרנ"ט-תרע"ג", סיני סז (תשל"ג), עמ' ריב-ריג). ראו עוד מכתבו בעניין עזרה ליהודי תימן, פורסם בעיתון "הארץ", כ"ו באב תרפ"ח, 12 באוגוסט 1928, עמ' 4.

8 תודתי נתונה לרב אבירן יצחק הלוי, שהעמיד לרשותי את אוסף התעודות שברשותו, על אבי סבו הרב יחי"ה, וכן על הערותיו למאמר.

9 שני המסמכים, תעודה א והתעודה הנזכרת בהערה 11, הם מקהילת צֶאֱהָרָה שמדרום תימן. קהילה שמנתה כארבעים משפחות.

10 בתשובותיו ציין הרב הראשי את התאריך לשטרות כמנהג יהודי תימן. במאמר צוין התאריך ליצירה.

11 במסמך אחר אל הרב עואץ מתנא, מכ"ט בכסלו תרצ"א (19.12.1930), הביע הרב יחי"ה צער על פטירתו של הרב סאלם מתנא, והודיע לרב עואץ על כוונתו למנותו רב המחוז במקום הרב שנפטר. ברשות הרב מאיר הררי, רמת גן.

סמוכות הביעו גם הן את דעתן על הפסק. במכתב בית דין צנעא מי"ז בכסלו תרע"ח (2.12.1917), שעליו חתום גם הרב יחיא, נאמר שכבר בעבר נדרשו חברי בית הדין לעניין הנוכר וקבעו שהרב תנעמי פעל כהלכה, וכי הם מחזקים את ידיו של הרב תנעמי להמשיך בתפקידו.<sup>12</sup>

תעודה ג. מתפללים בקהילת צראם נחלקו בעניין מקום תפילתם. הרב יחיא והרב עמרם קרח, הרב הראשי האחרון של יהודי תימן, קבעו (י"ד באלול תרפ"ה, 3.9.1925) שכל אחד יתפלל במקום שיבחר.<sup>13</sup>

תעודה ד. בפסק הדין שנתן הרב הראשי בחודש ניסן תרפ"ו (1926) הוא התריע בעניין קצבים מקהילת מנאכיה שקנו מידי הגויים בהמות חולות ומכרו את בשרן במחיר של בהמות בריאות. אף על פי שאין איסור לאכול בשר בהמה חולה אם הוא כשר על פי הדין, אין אנשים רוצים לאכול מבשר זה. יש כאן הונאה והרב נדרש לעניין זה שבדיני ממונות.<sup>14</sup>

תעודה ה. מלמד תינוקות אחד היה גם שוחט חינם אין כסף. לימים באו לשאול ממנו את סכין השחיטה שלו בעבור שוחט שבא למקום. הוא לא השאיל את סכיניו הגדולה אלא סכין קטנה, שלא התאימה לשחיטת בהמה גסה. בבוואם להחזיר את הסכין פגעו בו השואלים בדברים ואף היכו אותו. המקרה הגיע לידיעת הרב יחיא, אשר הוכיח את חברי הקהילה על התנהגותם והגן על התנהגות השוחט.<sup>15</sup>

תעודה ו. אישה ברחה לבית אביה משום שבעלה קיים יחסי אישות עמה בימי נידתה, ואף היה מכה אותה ובוועלה בניגוד לרצונה. בפסק שכתב הרב הראשי בכ"ח בתשרי תרפ"ז (6.10.1926) הוא איים על בעלה בחרם.<sup>16</sup>

12 בשולי הפסק הוסיף רב הקהילה בן־מאר, הרב סלימאן מלאחי, את אישורו (ד' בטבת תרע"ח, 19.12.1917). סביר להניח שהערתו של הרב מלאחי נכתבה משום היותו רב המחוז, והעניין היה באחת הקהילות הסמוכות למקומו.

13 גם מתפללים בקהילת צאף נחלקו בעניין מקום התפילה והרב יחיא קבע שאין לכפות על אדם היכן להתפלל – ראו טובי, עמ' 56, 65-67.

14 במשפחת הנשיא בנין, מהמשפחות המפורסמות העשירות בקהילת היהודים בעדן, נתגלעה מחלוקת בעניין הצוואה שהניח אחריו מנחם בנין, נשיא הקהילה בעדן. בצוואה דנו בלא הכרעה בבתי המשפט בעדן, בהודו ובלונדון. בית דין עדן פנה אל הרב יחיא והוא פסק את פסקו בתשרי תרפ"ז (1926), ודבריו התקבלו – ראו חבשוש, א, עמ' 55.

15 בשנת תרע"ו הושחתו בקהילת סנאן השטחים שבבית הכנסת של משפחת רצאבי. בכתב החרם ששלח הרב הראשי בטבת תרע"ו לחברי הקהילה התריע על המעשה הרע וגזר חרם על מי שידו במעשה. לכתב החרם צורפה גם חתימתו של הרב סעיד עוזירי, מחשובי הרבנים בצנעא – ראו י רצאהי, "החרם בתימן", ידע עם כו (תשנ"ה), עמ' 32.

16 בעלה ברחה ממנו לבית אביה. בשנת תרס"ז פסק בית הדין בראשות הרב יחיא לתת דמי מונות

## ג. סיכום

סמכותו של הרב יח"ה ניכרה בכל קהילות תימן מצעדה בצפון ועד עדן בדרום. פועלו ניכר בקהילות גֵּוּף, דְּמָתָה, דְּמָאָר, יְרִים, כְּפֻכְבָּאן, כִּמְר, לְגֶם, מְחֹוֹת, מְנַאכִּיה, נוֹרָאן, סְעוּאן, עֵדוּן, עֶמְרָאן, עֶרָאם, צְעֵדָה, צְאָהֶרָה, צְאָף, קָאֶרְה, רְדָאע, שְׁבָאם, תְּגָאף. הוא החל בתפקידו בתקופת משבר של הקהילה היהודית בצנעא שבה נהרסו מוסדות הקהילה, ופעל לשיקומה. מעשיו למען היהודים בתימן, כפי שעולה מתעודות וממסמכים רבים שהוא חתום עליהם, עדיין לא נסקרו דיים, ומנהיגותו רבת הפנים שנמשכה כשלושים שנה טרם סוכמה.

## תעודות

### תעודה א'<sup>17</sup>

#### מינוי רבנים בקהילת אלצאהרה

בכתב המינוי נותן הרב הראשי תוקף לרב עואץ מקהילת אלצאהרה לנהל את חיי הקהילה תחת אביו שנפטר. הוא מבקש מהרב המחוזי, הרב סאלם מתנא, רבה של קהילת דמת, לסייע לרב עואץ. הרב הראשי מאיים על אלה שינסו להפריע לרב עואץ במילוי תפקידו. כארבע שנים לאחר תאריך כתב המינוי צירפו רבני עדן את חתימתם על השטר.

להיות שבא לפני התלמיד השנון, פלפלא חריפא, כה"ר [כבוד הרב] עואץ בכ"ר [בן כבוד רבין] מתנא ממתא (ממקום) אלצאהרה ני"ו [נרו יאר ויזרח], וישב אתי יותר מחדש ימים לילה ויום. וניסיתיהו אף בחנתיהו, ונמצא בקי בדרכי התורה הן בהלכה הן במדרשים ובאגדות. הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'.<sup>18</sup>

ונודע, כי מר אביו כה"ר מתנא נע"ג [נוחו עדן גן], היה מריה דאתרא אלצאהרה, רב ומורה להם להודיע חוקי האלדים ואת תורותיו.<sup>19</sup> ובראותי כי הרב עואץ הנז' [כר]

לאשה מנכסי בעלה המת – ראו ירושלים, מכון בן צבי, תיק 352, מס' 9. כן התערב הרב יח"ה בסכסוך בין בני הזוג חיים קורי ואשתו תרנגה מקהילת קארה – ראו טובי, עמ' 62 וכן מכוון בן צבי, תיק 351, מס' 41. הרב יח"ה חתם גם על פסק, מיום ל' בשבט תרע"ז (22.2.1917), בדבר אשה שנחשדה שזינתה עם בעלה האחרון בזמן שהיתה נשואה לבעלה הראשון; הפסק ברשות הרב אבירן יצחק הלוי, בני ברק. הרב יח"ה אף הכריע בסכסוך בין בני זוג מקהילת כ"מ – ראו מכוון בן צבי, תיק 252, מס' 11.

17 ברשות הרב מאיר הררי, רמת גן.

18 תהלים קכח, ד.

19 על דרך הכתוב בשמות יח, טז: "והודעתי את חקי" וכו'.

ממלא מקום אביו המנוח, לכן ראוי והגון ונכון להעמידו במקום אביו, לכל אשר היה עושה אביו. הוא יעמוד לשרת בכל מילי (דברים).

ועל אנשי מקומו החיוב מוטל לכבדו כראוי לו. ואיש אשר יעזו פניו כנגדו, נדון ונעניש כחוקי תורה<sup>20</sup> [תורתנו הקדושה], וכחוק מלכנו האימאם יר"ה [ירום הודו]. וכבר ציויתי את כה"ר סאלם מתנא הלוי נ"ו לסייעו בכל המצטרך. ועל כן העמדתי אותו במקום אביו המנוח לכל דבר, וחפץ ה' בידו יצלח.<sup>20</sup>

יום ד' ג' תשרי בירל"ח.<sup>21</sup>

הצ[עיר] יחיא ן' מוסי' יצחק הלוי.

גם אנחנו תותמי משה, בי דינא עדן יע"א [יעזרם אל, או יכוננה עליון אמן], אחר שחקרנו, ראינו ידו בכל. אמנם עתה הננו מאשרים בכל עזו, וידנו תכון עמו, לקיים את כל הכתוב בו, כד"ת [כדבר תורתינו] הקדושה, תחת אבותיך יהיו בניך.<sup>22</sup> וחפץ הש[ים] בידו יצלח, ובלעדו לא ירים איש את ידו. והש[ים] יעזרו על דבר כבוד שמו, אכ"ר. היום ח"י לחדש חשון שנת בירמ"ב,<sup>23</sup> ושלום.

יצחק בן מ"ו יצחק הכהן.<sup>24</sup>

סאלם יעקב מנחם.<sup>25</sup>

## תעודה ב<sup>26</sup>

### ביסוס מעמדו של רב באחת הקהילות

באחת הקהילות דרומית לצנעא, התערער מעמדו של רב הקהילה הרב יוסף תנעמי, עקב מחלוקת שהיתה על פסק שנתן, והיו שאף תבעו לפוסלו לכהן בתפקידו. להלן מכתב בעניין זה מאת בית דין צנעא.

מאחר שבא לפנינו החה"ש מ"ו [החכם השלם, מורנו ורבינו] יוסף ן' מ"ו אברהם אלנתעמי, ואמר לנו שיש מהמון העם מבזים ומקילים בכבודו ח"ו [חס ושלום], מן דין שחיטה וגירושין וקידושין, שלא ירים ידו בהם, בגלל הגירושין שנעשו של בתו של חסן

20 ישעיה נג, י.

21 לשטרות = תרפ"ו ליצירה (11.9.1926).

22 תהלים מה, יז.

23 לשטרות = תרצ"א ליצירה (9.11.1930).

24 אב בית דין בקהילת עדן – ראו ר' אהרוני, יהודי עדן, תל אביב תשנ"א, עמ' 61-63.

25 חבר בית הדין בקהילת עדן – שם, עמ' 415.

26 ברשות י"ל נחום, מפעל חשיפת גנזי תימן, חולון.

אברהם ונמצאת ספק מגורשת. וכבר נשאלה זאת לפנינו, ונתברר לנו הדבר שהיא בת מיאון<sup>27</sup> מכמה טעמי, ואינה צריכה גט לעולם, ואין ראוי לפסלו בשביל כך. וכבר החזרנו תשובה בימים קדמונים אצל מ"ו חיים בן מ"ו מוסא אלקאפח<sup>28</sup> בית דין של ק"ק ירים יע"א. ומאחר שנמצא בקי בהלכה ובמלאכה ובכל מילי דצריכי, ואשתכח שפיר ומהימן בדעתא ובחכמתא ובסכלתנו (טוב ומהימן בדעת ובחכמה ובשכל), העמדנו אותו על חזקתו ונתננו לו רשות להרים ידו בכל מה שנזכר. ואין עליו מחאה משום אדם. וכל המוציא עליו לעז חש"ן [חרם, שמתא, נידוי] ילבש, ונח"ש<sup>29</sup> כרוך על עקיבו, ומחינא ליה בסילוא דלא מבע דמא [תרגום: ונכה אותו בקוץ שאינו מוציא דם],<sup>30</sup> ושומע לדברי חכמים ישכן בטח ומ"ר [ושאנן מפחד רעה].<sup>31</sup> ושעדי [ושלום על דיני ישראל]. יום א' י"ז לחדש כסלו בירכ"ט,<sup>32</sup> סדר וישב יעקב.<sup>33</sup> וקיי[ם].

הצ' יחיא בן מוסי' יצחאק.

הצ' יחיא ן' סלימאן אלקאפח.

הצ' אברהם בן מ"ו הארון כ"צ [כהן צדק].<sup>34</sup>

גם אנכי אבוא על החתום. שמאחר וכבר נבדק יפה לפני הרבנים החותמים פה, על ענייני קדושין וגירושין, עליהו דרבנן סמיכנא (עליו הרבנים סומכים). ומי שיוציא לעז על הקידושין והגירושין שיעשה, יחוש לעצמו, כל שזכרו הרבנים ב"ד צנעא יע"א. יום ד' בחדש טבת בירכ"ט.<sup>35</sup>

כו [צ"ל כה] דברי הצעיר עבד לעבדי ה', סליי[מאן] ן' אבי/רהם] מלאחי,<sup>36</sup> בסדר להורות לפניו גשנה.<sup>37</sup>

27 כלומר יתומה קטנה שהשיאוה אמה או אחיה, ומסרבת לחיות עם בעלה – ראו מסכת יבמות, פרק יג משנה ה.

28 ממנהיגי הקהילות הבולטים – ראו עליו: יבנאלי, עמ' 99; "קאפח, הרב חיים בן כהר"ג חיים קאפח זצ"ל", כתבים, ב, ירושלים תשמ"ט, עמ' 1077-1080.

29 משחק מילים עם "נידוי, חרם, שמתא".

30 כתובות צא ע"א; בבא בתרא קנא ע"ב.

31 השווה משלי א, לג.

32 לשטרות – תרע"ח ליצירה (2.12.1917).

33 בראשית לו, א, שהוא הפסוק הראשון של פרשת השבוע, פרשת "וישב", שבה ניתן פסק הדין.

34 הרב אברהם היה בנו של חבר בית הדין בצנעא הרב אהרן הכהן. ושמה לא היה באפשרות הרב אהרן לחתום, ובנו חתם במקומו.

35 לשטרות = תרע"ח ליצירה (19.12.1917).

36 הדיין בקהילת דמאר.

37 בראשית מו, כח, שהוא הפסוק מפרשת השבוע, פרשת "ויגש".

### תעודה ג<sup>38</sup>

## פסק לקהילת עראם בעניין מתפללים ושוחר

הפסק הוא מבית דין צנעא, מופנה לקהילת עראם ומדבר בעניין התפילה בשתי בתי כנסת, ובבירור חובתו של השוחט לשחוט לבני קהילתו.

### המקור

זה נוסח הפסק שנפסק ליורד עראם מב"ד צנעא יע"א אות באות. ואלדעאוי אנהם ארתצו יצלו דול פי ב' כנאים ואן בעץ אהל אלכנאים בימנע בעץ אלנאס לא ידכל יצלי. ובעץ אלקהל יריד אין מא אשתא.

נפסק הדין באן כל ואחד מן אלקהל ברשות עצמו יצלי פי אי כנים יריד לא ללחד יעתרץ אלאכר פי דאלך. ולא לאחד אן יקרע שום אדם מן אלצבור מן אלצלוה או ידלל עליה. דק מן נתחייב אן יבדל מן הציבור בעד פסק ב"ד צנעא. ואמא מן עד או יקרע אחד אלצלוה פי אלכנים אלדי ישתי יצלי פיהא פהו חוטא ומעכב את הרבים מלעשות מצוה ויהיה ארור ומוחרם ומנודה ומקולל בכל הקללות שבכ"ד ספרים ובקללה שקילל יהושע את יריחו ובשמתא דשמתיה ברק למרוז – ושאן אלשחיטה פלי עלי אלשוחטים אגבאר ידבחו אלא הם כאכתארהם ידבחו למן אראדו דון אדא שי חיה או חולה ואלשוחטים מלזומין ידבחו פי אי וקאת חצל. יום ג' י"ד אלול ברל"ו.

הצעיר יחיא בן מוסי' יצחק.

עמרם בן מ"ו יחיא קרח.

### תרגום

כותרת: זה נוסח הפסק שנפסק ליורד (ליהוד, ליהודי) עראם מב"ד צנעא יע"א אות באות. והטענות שהם הסכימו שיתפללו בתור בשתי בתי כנסיות. ושחלק מאנשי בתי הכנסיות מונע חלק מהאנשים שלא יכנס להתפלל וחלק מהקהל רוצה להתפלל איפה שירצה. נפסק הדין, שכל אחד מן הקהל ברשות עצמו, יתפלל באיזה בית כנסת שירצה. ואין רשות לאחד להתערב בענייני השני בזה. ולא לאחד שימנע שום אדם מן הציבור מן התפילה, או ילחץ עליו. חוץ ממי שיתחייב שייבדל מן הציבור אחרי פסק בית דין צנעא. אבל מי שרוצה למנוע אחד מהתפילה בבית הכנסת שהוא ירצה להתפלל בו, הריהו חוטא ומעכב את הרבים מלעשות מצווה, ויהיה ארור ומוחרם ומנודה ומקולל, בכל הקללות שבכ"ד ספרים, ובקללה שקילל יהושע את יריחו ובשמתא דשמתיה ברק למרוז – ועניין השחיטה אין על השוחטים הכרח שישחטו אלא הם ברצונם ישחטו למי שירצו.

חוץ אם יש יולדת או חולה הרי השוחטים מחויבים לשחוט בכל עת שיהיה. יום ג' י"ד אלול ברל"ו.<sup>39</sup>

הצעיר יחיא בן מוסי יצחק.

עמרם בן מ"ו יחיא קרח.

### תעודה ד<sup>40</sup>

## תשובה לעיר מנאכה בעניין מחיר בשר

בקהילת מנאכה היו הקצבים קונים מן הגויים בהמות חולות ומוכרים את בשרן כאילו הן בריאות. הרב יחי"ה התריע על כך. הוא פסק שמבחינת הדין אין איסור באכילת הבשר, ונתן הוראה שלא להערים בנושא, גם משום שיש אנשים המקפידים שלא לאכול בשר כזה.

שאלה מעיר מנאכה יע"א.

יורונו רבותינו הב"ד דק"ק (הבית דין, דקהילת קודש) צנעא יע"א, כמה שעושים השוחטים והקצבים שבעירנו. בכל עת ובכל זמן, כששומעים שיש בהמה חולה ומסוכנת נוטה למות באיזה עיר, הולכים ולוקחים אותה מהגוים בזול. כגון בהמה שהיא שוה כ"ה ריאל, לוקחים אותה בדי' או ה' ריאל לבד. ושוחטים אותה במקומה מרוב כובד חליה. ומכניסים אותה לעירנו ומוכרים אותה בשוק בדמי בשר הבריאה. עתה יורונו רבותינו אם חכמינו ע"ה [עליהם השלום] התירו בהמה שממהרין לשחטה, דוקא אם היא של ישראל, מפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל. ואם נאמר אפי' [לן] של גוים כמו שביארנו למעלה, וכי יעלה על הדעת שהגוי ימכור בהמתו בזול. אלא ודאי, מפני שנפשו קצה הוא ובני עירו מהבהמה הזאת. בבקשה ובמטו ממעכ"ת [ממעלת כבוד תורתכם], רשותינו,<sup>41</sup> שתמהרו בתשובתם הרמה כדי להרוות צמאוננו. ואין להאריך, וה' שנותיכם יאריך, אכ"ר [אמן כן יהי רצון].

ובכן ואתם שלום.

יום ה' ר"ח ניסן ברל"ג לשטר"י.<sup>42</sup>

תשובה:

יקבלו הנכבדים תשובתם. הנה מה שזכר בשאלה דוקא אם היא של ישראל וכו', זה פשוט כי אין הישראל שוחטה, אלא אחר שלקחה והרי היא שלו. ומ"מ [ומכל מקום] מצד

39 לשטרות = תרפ"ה ליצירה (3.9.1925). י"ד אלול בשנה הנזכרת היה יום חמישי ובשנה שלאחריה היה יום שלישי כפי שצוין בתעודה. ושמא טעות סופר יש בציון השנה.

40 ברשות מר יאיר עזיורי, חשמונאים.

41 בקשתינו.

42 תרפ"ב ליצירה (30.3.1922).



הדין, אין איסור באכילת בשר המסוכנת כשלא נמצא בה שום ריעותא (פגם) המטרפת אותה.<sup>43</sup> ומי שנוהר מאכילת בשרה הוא מפני שנפשו קצה וכמ"ש [וכמו שנכתב] לא הוה אכיל מבשר כוס כוס.<sup>44</sup>

אך זו רעה חולה, מה שמוכרים אותה בדמי בשר הבריאה, ואיסור חמור וגול גמור הוא זה. על כן יש להוכיחם על פניהם, ובכל יכלתם יעמדו עליהם שלא לסכן את בני ישראל, ושיהיו שוחטים רק בריאות. ואם לפעמים יארע להם מסוכנת, לא ימכר בשרה אלא ברביע דמים. וצריך בכל עת לחפש אחריהם על זה. והמב"ה יסייע אתכם על מ"ר [מעשה רצונו].

ניסן ב'רל"ג.<sup>45</sup>

הצ' יחיא י' מוסי' יצחק יצ'ו.

## תעודה ה<sup>46</sup> נזיפה בחברי קהילה שהיכו שוחט

מלמד תינוקות הוכה על ידי יחידים מקהילתו מפני שסירב לשחוט להם. הרב יחיא"ה התריע על ההתנהגות כלפי המלמד.

לקדושת ומעלת שרי התורה שהם הב"ד דק"ק [הבית דין דקהילת קודש] צנעא ה' ע"י [עליהם יחיו] נודיע למכ"ת [למעלת כבוד תורתכם] על אודות אנשים שהיו בעיר א' [חת] ואין בהם שוחט זה כמה שנים. והיו הולכים לשחוט בעיר אחרת קרובה כמו ב' תחומין, ויש בה שוחטים רבים והיו שוחטים להם כל הימים ובא לאתה מדינה ישראלי א' [חד] מעיר אחרת והיה מלמד תנוקות באותה מדינה ונתישב שם ונטל קבלה.<sup>47</sup> והיו באים מאותה העיר שאין בה שוחטי'ם] לשחוט אצלו והיה שוחט להם חינם משך ג' שנים כונתו למצוה.<sup>48</sup> אח"ך [אחר כך] אירע בשבוע א' [חד] שבא אליהם שוחט א' [חד] ואין לו סכין ושלחו מהם א' [חד] שילך למדינה להביא להם שוחט או לשאול סכין. ולא רצו לילך. אח"ך הלך השליח אצל המלמד ליתן לו סכין של שחיטה או לילך לשחוט. ואמר המלמד שיליכו א' [חד] מהשוחטי'ם] שהם תדירים. והפציר בו שיתן לו סכין של שחיטה ולא רצה כנודע לכם וגו'. וראה השליח סכין במקור'ם] שהיה המלמד שם. ואמר שיקח

43 שולחן ערוך, יורה דעה, סימן יז, א.

44 כוס הוא ציווי של השורש נכס שמשמעו שחוט מיד. בשר "כוס כוס" הוא בשר של בהמה שנשחטה במהירות מחשש שתמות – ראה חולין לו ע"ב.

45 לשטרות = תרפ"ב ליצירה (אפריל 1922).

46 מכון בן צבי, תיק 352, מס' 21.

47 קבלה היא הרשאה לשחיטה.

48 יהודי תימן לא לקחו שכר בעבור שחיטת עופות, ומשחיטת בהמה דקה או גסה קיבל השוחט מנת בשר – ראו "קאפח, הליכות תימן, ירושלים תשכ"ב, עמ' 89.

אותה. ואמר המלמד אם רצונך בה קח אותה. אבל הסכין האחרת שהיא גדולה ממנה איני משאילה לאחר. ולקח השליח הסכין ולא רצו האחריי'ם] לתת לו כלום. כמעט,<sup>49</sup> והנה איש אחר בא מהעיר והראה הסכין לאיש אחי'ד] מהשוחטי'ם] שהוא קדום מהשוחטי'ם] וגדול בשנים ומכבדי'ם] לו ברוב הדברים. וראה את הסכין ואמר, למה יתן לכם את הסכין שאינה מספקת לבהמה גסה. תדעו שהו (שהוא) מתגאה ורוחו גסה. עד שהיתה הקנאה בליבם למלמד כמוסה. וגמרו שאינם מחזירין אותה אלא בריב ומצה. וכן היה. הניחו את הסכין אצלם ובקרבם ישימו ארבעם. וביוזו וקיללו וחיירו וקטרגו לאותו מלמד בכל כוחם. ולא החזירו אותה עד משך חודש וחצי, אחר שהיטיבו בעיניהם דבריהם. ולא אי'חד] מהשוחטי'ם] הוכיח להם. ואח"ך חזרו לשחוט אצלו בהרמת יד,<sup>50</sup> ולא רצה לשחוט להם על דבריהם ועל ביוזיהם. כי כוונתם לעבד נמכר להם שישחוט להם בחזקה. ואמר להם שיחזרו לדין תורה עמו. ואם יטעה, ב"ד צנעא יוכיחו אותו. ואמרו, דוקא אצל המר ורב של מדינה אשר אמר להם הסכין היא קטנה, ולמה לא ישאיל אתכם הגדולה ממנה. עד שגמרו שילכו הם וגדא רמא (גבר אליים) אצל המלמד שישחוט להם בהרמת יד ואל יעשו בו מה שליבם חפץ, או יחתכו ראש העוף בידם בחמס וישלם המלמד קרן וחומס. וכן עשו וילכו הם ונוכרי אי'חד] למקום המלמד שישחוט בחזקה ולא רצה. ואמרו לגוי שיכה ויעש כאשר ירצו באותו מלמד. והכה הגוי לאותו מלמד בפניהם ושפך דמו עד שכמעט פרחה נשמתו, זהו גמולו ששלמו לו. עכשיו[?] הדבר מונח. הם אומרי'ם] יתן ד"ת [דין תורה] אצל הנזכר למעלי'ה] והוי'א] או'מר] ד"ת צנעא, כי הוא כמו גר בתוכם.

בגב המכתב:

תשובה

מלמד זה לא נמכר להם לעבד, וגם לא נרצעה אוזנו, והוא חופשי לנפשו. אם ירצה לשחוט להם, ואם לא הרשות בידו. זולתי אם אין אחר, ויש חיה<sup>51</sup> או חולה, שבזה ודאי עושה מצוה הוא, ומוכרח לעשות כדין תורה. ועל דבר ביוזו וחיירו וקיללות שנו'כרו], אם יתברר הדבר, לא יפה עשו, וחייבים כפה"ד [כפי הדין], כל אחד כפי מה שעשה מן הדברים שאסור לעשות. וכן חייב מי שגרם לו להפסיד, לשלם הפסדו. והמבי"ה [והמקום ברוך הוא] יברך את עמו בשלוי'ם].

תשרי ברל"ה.<sup>52</sup>

הצעיר יחיא י' מוסי" יצחק.

49 לאחר זמן מועט.

50 בחזקה.

51 יולדת.

52 לשטרות = תרפ"ד ליצירה (ספטמבר-אוקטובר 1923).

## תעודה <sup>53</sup>

### איוס בחרם על בעל שיתנהג כהוגן עם אשתו

מנהיג קהילה הביא להכרעת הרב הראשי עניין אשה שברחה מבעלה מכיוון שלא התנהג עימה כהוגן בימי נידתה. הרב ביקש לברר עוד עניינים במקרה כדי שיתן את הכרעתו.

השאלה:

בה' מחסי.

לקראת אדונינו ועטרת ראשינו, צפירת התפארה, עמוד התורה, מאיר יתר עיני הגולה, הרב התחמקו, פעמון זהב ורמון, חסיד ועניו מכל, יברכהו האל בכל, וירם דגלו על הכל, הלא הוא עמוד הימני, פטיש החזק, כבוד מ"ו יחיא י' המי'נוח] מוסי יצחק יצ"ו וי"ה וכ"מ<sup>54</sup> אכ"ר. נודיע למעכ"ת [למעלת כבוד תורתו] על ענין שאירע שנשא אדם אשה אחת כדת משי' [ה] וישו' [א], וישבה עמו משך ימים. אח"כ נפלה קטטה ומריבה ביניהם והלכה האשה אל בית אביה. ובא הבעל אחריה להחזיר אותה ולא רצתה לחזור אצל בעלה. ויבקש הדבר וימצא, על מה נעשה. ואמרה האשה לא יעשה כן בישראל, כי הוא תובע אותה בימי נדתה, ואמרה שכפה אותה כמו שלשה פעמים, בעזות פנים ושומאת רעיונים, ועושה צרכיו בעתים שונים, ומכה ובוועל ואין לו בושת פנים. הן עתה תורונו רבותי' [גו] מה הדין נותן, כי אויבינו פלילים, ואין לנו דין כרת בהגיונים, או לענוש נכסין ולאסורין. כי חכם אתה מדניאל כסל"ע [כל סתום לא עממו].<sup>55</sup> המב"ה [המקום ברוך הוא] יהיה בעז' [ורך] ויאבד כל הקמים עליך לרעה, ויארץ ימיך בטוב ושנותיך בנעימים, אכ"ר.

יום א' א"ך יום לחודש מנחם ברל"ו.<sup>56</sup>

הצעיר יחיא בן סאלם יוסף ס"ט.

ותשובת האדון אל עבדו תהיה בארגו מצדו.<sup>57</sup>

בגב השאלה – תשובת הרב הראשי

הנראה בזה כי הבעל ישבע אם הוא מכחיש אותה. ואם הוא מודה במעשה הרע הזה הרי הוא מובדל ומופרש מעדת ישראל ולא יצטרף לכל דבר שבקדושי' [ה]. ותודיעוני מה היה סוף הענין לחרוץ משפטם.

כ"ח תשרי ברל"ח.<sup>58</sup>

הצעיר יחיא י' מוסי' יצחק.

53 התעודה ברשות נועם כובאני, פתח תקוה.

54 אולי: וירום הודו וכסא מלכותו.

55 יחזקאל כח, ג.

56 לשטרות = תרפ"ו ליצירה (1.8.1926).

57 ארגו הוא כנראה כינוי למעטפה של המכתב. ואולי הכוונה שישלח לו את התשובה בתוך מעטפה

סגורה, ולא כפי המנהג לקפל את הנייר בלבד.

58 לשטרות = תרפ"ו ליצירה (6.10.1926).

### קיצורים ביבליוגרפיים

י טובי, "סמכותו הארצית של בית הדין בצנעא בעיני השלטונות המוסלמים", מקדמ ומים ב (תשמ"ו), עמ' 55-70.	טובי
שי יבנאלי, מסע לתימן, תל אביב תשי"ב.	יבנאלי
מי צדוק, יהודי תימן, תל אביב תשמ"ד.	צדוק
עי קרח, סערת תימן, ירושלים תשי"ד.	קרח

להיות שבת לפני התלמיד הפגן כלפיה חריפת כהר עואץ בכר מוגנת ומתא  
 אצלה עד עו וישב את יומי ומרע ימים לילה יום וגמתיקא אפ בחתיכה ונחטא  
 פקי בלתי יהודה הן בהלכה הן במדעס ובאמנות . הנה כי כן יבונך גב יתא ה' .  
 ונודע כי מר אבין סוד מוגנת נעלה היה מניה לאתרא אצלה רב ומורה לבס להודיע  
 חוקי האלים ואת תצוהו , ובראותי כי הרב עואץ הגז מולא תקום אבין המנר  
 לבן לאו והגן ועבון להעמידו במקום אבין לבס אשך היו עושה אבון הלא יעמוד  
 לשדרת בכל מיני . ועל אשך מקומו חיוב מוגל לכבדו כראוי לו . ולפי אשר  
 יעז פנו כנגדו נדון ועמש בחוקי תורה ובסוק מלכט האימאס ירה . וכבר צויר  
 את כהר מאס מתגת הלע עו למיעט בכל המצטרך . ועל כן העמוד איתו בגנוס  
 אבין המנות לבס דבר וחפץ ה' בידו ועל יום עג תשרי ברעח הדין איתו

אשר  
 יעז  
 פנו  
 כנגדו  
 נדון  
 ועמש  
 בחוקי  
 תורה  
 ובסוק  
 מלכט  
 האימאס  
 ירה .  
 וכבר  
 צויר  
 את  
 כהר  
 מאס  
 מתגת  
 הלע  
 עו  
 למיעט  
 בכל  
 המצטרך .  
 ועל  
 כן  
 העמוד  
 איתו  
 בגנוס

גם אנו חותמי תחת ידיה עדן יבא  
 אשר אחרנו ראינו ידו בכל אשכס עתה  
 הנו מאשר שכל עוד וידנו תפון עמו  
 לקיים את כל הכתוב עו כדלת הקדושה  
 תחיה אמותיך יהיו בניך ואפע יהי ידו  
 יעז וכל עדו לא ירם איש את ידו .  
 והי יעזרו על דבר כבוד אשו אבך  
 היום תי לחדש חסון אנת ברעז ובאז  
 למן פקמו איתקמק  
 אשכס יעז אנת